

ŽIVOT D. O. O.

Kako je svet postao korporacija i kako ga povratiti

Opljačkali su me na Badnje večē.

Izbacivao sam smeće ispred svog stana u Bruklinu, kada je čovek uperio pištolj u mene i rekao mi da ispraznim džepove. Dao sam mu novac, novčanik i mobilni telefon. Ali onda – setivši se nečeg što sam video u filmu o pregovaraču za taoce – zamolio sam ga da mi dozvoli da zadržim svoju karticu zdravstvenog osiguranja. Ako mogu postići da izgledam kao čovek u njegovim očima, razmišljao sam, manja je verovatnoća da će me ubiti.

Prihvatio je moje objašnjenje kako će mi biti teško da dobijem „negu“ bez nje i vratio mi karticu. Sada smo nas dvojica stajali protiv establišmenta i napravili smo dogovor: u zamenu za njegovu milost, neću ga prijaviti – iako sam mu jasno video lice. Složio sam se, i on je otrčao niz ulicu. Budalasto ali postojano sam se držao svoje strane pogodbe, bez obzira na to što je bila iznuđena, nekoliko sati. Kao da sam mogao da stupim u obavezujući ugovor sa nekim dok me drži na nišanu.

U međuvremenu, napisao sam belešku o svom čudnom i zastrašujućem događaju na Park sloup sajtu za roditelje – prilično slobodarskoj internet zajednici majki, članova *food co-op-a*,¹ i ostalih levičarski nastrojenih tipova posvećenih zdravlju i dobrobiti svojih porodica, i svom veoma progresivnom, unapređenom i renoviranom naselju. Smatrao sam da je odgovorno da to uradim i pretpostavljam da sam očekivao sažaljenje i podršku.

Zadivljujuće, prva dva primljena mejla stigla su od ljudi koji su bili *besni* što sam naveo ulicu u kojoj se zločin desio. Zar nisam shvatio da takav publicitet može negativno uticati na vrednost svih naših nekretnina? Tržište za prodaju nekretnina je već dovoljno teško! S obzirom na to da se poznati glumac seli iz našeg naselja na Menhetn, da li je potrebno još više negativnih vesti o Bruklinu? A to je bilo pre propasti tržišta nekretnina.

Bio sam zapanjen. Zar je zaista došlo do ovoga? Zar su ljudi više brinuli o tržišnoj vrednosti svog naselja nego o tome šta se zapravo dešava u njemu? Osim toga, nije bila dobra poslovna ideja ni sakriti problem. Na duge staze, otvoren i iskren razgovor o kriminalu i kako ga sprečiti čini naselje bezbednijim. Vrednost nekretnina bi na kraju porasla, a ne opala. Dakle, ovi vlasnici kuća su se više brinuli o trenutnoj likvidnosti svojih gradskih kuća nego njihovoj dugoročnoj vrednosti – da ne pričam o životu u njima. A to su bili neki od najbogatijih ljudi u Njujorku, koji ne bi trebalo da brinu o takvim stvarima. Šta ih je nagnalo da se tako ponašaju?

To me je potpuno zaprepastilo i nateralo da preispitam svoju dugoročnu želju da se uzdignem od podstanara do vlasnika. Zastao sam da promislim – što, usred iracionalnog

¹ Prodavnica i distribucija hrane koja je organizovana kao zadruga. Uglavnom su ove zadruge sačinjene od potrošača koji donose odluke o proizvodnji i distribuciji hrane. (*Prim. prev.*)

ludila u svetu nekretnina, možda nije bila najbezbednija stvar. Zašto sam se, zapitao sam se na svom blogu, mučio da zaradim za kiriju od 4500 dolara mesečno za trosoban stan na četvrtom spratu bez lifta, u ovom navodno „modernom“ delu Bruklina, kada me mogu isto tako opljačkati i negde drugde za mnogo manju stanarinu? Da li je moja spremnost da učestvujem u ovom nestabilnom tržištu deo problema?

Detektivi kojima sam dao izjavu su pogodili u srž. Jedan od njih je nacrtao krug na mapi Bruklina: „Unutar ovog kruga se naseljavaju bogati ljudi sa Menhetna. To je ciljna zona. Lovište. Razmisli o tome sa tačke gledišta svog pljačkaša: tišina, ulice sa drvećem i kućama u nizu, od kojih svaka vredi milion ili dva; u njima stanuju bogati ljudi koji su iselili tvoju porodicu. Sada, ti živiš u okolini ili u naseljima koja su izvan ovog kruga. Gde bi ti otišao da nekog opljačkaš?“

Nazad na internetu, moj prijatelj – još jedan pisac iz Park sloupa – izrazio je otvorenu molbu mojoj porodici da ostane u Bruklinu. On je video „Sloup“ kao naselje mešovitog potencijala, koje sada doseže „vrhunac uslova za život“, idealizovanih kod legendarnog antropologa urbanih predela, Džejn Džejkobs. Objasnio je kako sva sjajna naselja prolaze kroz isti osnovni proces: nekoliko umetnika se doseli u jedini deo grada koji mogu da priušte – siromašni deo grada koji nema ništa čime bi se mogao pohvaliti. U jednom trenutku, ima ih dovoljno da otvore galeriju. Ljudi uveče počinju da dolaze u galeriju, što stvara potrebu za kaficom u blizini, i tako dalje. Polako ali sigurno, umetnička radnja ili dve i grupa hipstera reklamiraju naselje sve dok ne postoji dovoljno ljudi na ulicama do kasno u noć, što kraj čini bezbednijim za dolazak sve više preduzeća i stanara.

Naravno, nakon što gradske novine „otkrivaju“ novo popularno naselje, umetnicima se pridružuju, i na kraju preuzimaju njihovo mesto, sve bogatiji ali i manje kul mladi profesionalci, advokati i biznismeni – no, nadajmo se ne u tolikom broju da naselje potpuno izgubi svoj „šarm“. Uvećava se broj investicija, naselje se proširuje, i svi su srećniji i bogatiji.

Ipak, šta se dešava sa ljudima koji su živeli ovde od početka – onima o kojima je detektiv priča? „Starosedeočima“? Proces džentrifikacije se ne događa *ex nihilo*. Ne. Kada cene nekretnina porastu, porastu i stanarine, što izbacuje iz stana svakog čije mesečne troškove ne reguliše vlada. Stanovnici naselja ne učestvuju zaista u renesansi, jer oni nisu vlasnici. Oni se sele na zabačena područja. Naravno, njihova deca i dalje idu u Srednju školu „Džon Džej“ usred Park sloupa. Ali niko od bogatih stanara Park sloupa ne šalje svoju decu tamo.

Naš onlajn razgovor je zabeležio časopis *Njujork* u kolumni pod nazivom „Da li pisci napuštaju Bruklin?“ Članak se u potpunosti fokusirao na to kako zločin počinjen nad piscem može da ugrozi iluziju u vezi sa bruklinskim tržištem nekretnina. Zvali su me iz Nešnl pablika radija da me intervjuišu za članak – ne o samoj pljački, već o tome da li bih zbog nje napustio Bruklin, i ako bih to uradio, da li bih time neodgovorno smanjio vrednost tuđih nekretnina? Nakon nedelju ili dve dana ludila na blogu, druga kolumna časopisa *Njujork* postavila je pitanje zašto bismo uopšte marili za to što pisci napuštaju Bruklin – naoko nesvesna činjenice da nam je upravo ta ista kolumna prvobitno rekla da brinemo zbog toga.

Bilo je to interesantnih petnaest minuta. Ono što se događalo nije imalo baš puno veze sa kriminalom i piscima, već sa tržištem u svojoj konačnoj, najefemernijoj fazi. Jednostavno, nisam mogao sebi da priuštim kupovinu – i pljačka me je odvrtila od moje namere na dovoljno dugo da to i prihvatim. Ili, tačnije, nije da nisam *mogao* da je priuštim, koliko *nisam hteo* da je priuštim. Bilo je brokera za hipoteke koji su bili spremni da mi pozajme 90% novca

koji mi je bio potreban da kupim kuću u ulici u kojoj sam je iznajmljivao. „Možemo da te *smestimo*“, govorili bi. U tom trenutku u istoriji nekretnina, dati 10% za učešće učinilo bi me veoma poželjnim kupcem. „Šta da radim kada se hipoteka bude menjala?“, sećam se da sam pitao. „Onda je refinansiraš po boljoj kamatnoj stopi“, uveravali su me. Naravno, to bi se događalo otprilike u isto vreme kada bi veštački niska stopa poreza na nekretninu u Park sloupu (izuzetak koji su obezbedili investitori) bila podignuta na nivo na kom je u jeftinijim delovima okruga. „Ne brini. Svi koji su u tvojoj finansijskoj situaciji to rade“, objasnio mi je jedan broker namignuvši. „A banke neće dozvoliti svima da izgube svoje domove, zar ne?“

Dokle god ljudi odbijaju da sagledaju realne društvene i finansijske troškove, tržište može nastaviti da raste – plutajući zahvaljujući bonusima isplaćenim investicionim bankarima, čiji je posao od početka bio da promovišu ovu inflaciju imovine. Hej, pa mi smo obnavljali istorijski krug do njegove pređašnje slave. Sve što je trebalo da uradimo bilo je da izbegavamo neprijatnu istinu, da se bavimo pretvaranjem onog što su bila boravišta više porodica siromašnih crnaca i Hispanoamerikanaca u veličanstvene gradske kuće za bogate belce. I morali smo da previdimo da se ova pomama u svetu nekretnina odvija u pozajmljenom vremenu i, što je još značajnije, sa pozajmljenim novcem.

U takvoj klimi, skretanje pažnje na bilo šta od ovoga bio je pravi zločin, i razlog za to što je prva reakcija onih koji su učestvovali u ovoj spekulativnoj iluziji, bila da učutkaju glasnika. Bio je to samo posao. Stvarnost se sastojala u tome da smo istiskivali sve više neprijateljski nastrojenu populaciju iz njihovih domova, kolonizovali njihova susedstva, i onda to opravdavali merenjem povećane poslovne aktivnosti, smanjenjem (prijavljene) stope kriminala, i – što je najvažnije – višim cenama nekretnina. Kako se neko može protiviti *poboljšanju* susedstva?

Kako je moj prijatelj pisac elokventno objasnio na svom blogu, naselje je sada, po većini merljivih stavki, bezbednije. Ponovo je bilo moguće sedeti na pragu svoje kuće sa decom i jesti italijanski sladoled tokom prijatne letnje večeri. Moglo se šetati kroz Prospekt park nedeljom popodne i videti porodicu crnaca kako tamo roštilja, grupu Portorikanaca na jednoj strani, grupu Iraca na drugoj. U poređenju sa većinom mesta na svetu, to je prilično civilizovano, zar ne?

Koliko god zvučalo romantično, to uopšte nije integracija, već kolokacija. Smirivanje tenzija u Epkot stilu. Ovako opisan Bruklin nema ništa zajedničko sa onim Bruklinom u kom su naše babe i dede živeli. Zapravo, on je prilično skupa i mukotrpno rekreirana simulacija „Bruklina sa kućama od braon kamena“ koji nikada nije istinski postojao. Ako su ljudi sedeli na pragovima svojih kuća i jeli sladoled tokom letnjih večeri, to je zato što nisu imali izbora – nije bilo klima uređaja ni televizora. Svako je mogao priuštiti da sedi napolju, pa su svi to i radili. A činjenica da stanovnici susednih zajednica upotpunjavaju iluziju multikulturalizma koristeći isti park, samo znači da su ovi ljudi voljni da roštiljaju jedni pored drugih – a ne jedni sa drugima. Svi idu svojim kućama u različite delove okruga. Deca mog prijatelja pisca sutradan ujutru idu u privatnu školu, a ova druga deca u državnu. Nisu to baš susedi.

Pored toga, redovi kuća od braon kamena u Sloupu nisu zaista napravljeni od braon kamena. Fasade su prekrivene smešom koja je slična štuko masi – gusta boja koja je iskorisćena da napravi iluziju braon kamena naslaganog jedan na drugi. Fasada fasade. Kao što svaki vlasnik kuće od braona kamena ubrzo otkrije, cementni blokovi koji se nalaze ispod, ostaju skriveni neko vreme, nakon čega mora da se uradi skupo „renoviranje“ da bi se po-

novo sakrili. Slično tome, bogatstvo, mediji, i metrika mogu izolovati kolonizatore od realnosti njihove situacije samo nakratko. Na kraju, roditelji koji guraju svoju decu u kolicima od hiljadu dolara, čiji način života i vrednosti podržava multimilijarderska industrija posvećena modernizaciji odgoja dece, budu zasuti kamenjem kojim ih gađaju deca iz „projekta“ (budite bez brige – osoba koja je prijavila ovu neretku situaciju na džentrifikovanom igralištu u Bruklinu takođe je izrugana na internetu).

Kao što su ljudi u Kaliforniji iznenađeni kada šumski požar ili kojot uznemiri „prirodan“ način života, koji su umišljali da će iskusiti u toj državi, mi „razvijamo“, „kolonizujemo“, i „džentrifikujemo“ na vlastiti rizik, blaženo nesvesni društvene cene za našu ekspanziju, sve dok nas ne stigne s leđa – ili nas opljačka na pragu. I dok je lako kriviti velike institucije i društvene trendove koji nas vode u ove zamke, naši izbori i ponašanje – koliko god pod uticajem – u krajnjoj liniji odgovorni su za sve što nas snađe.

Park sloup u Bruklinu je samo mikrokosmos tankog leda na kom se mnogi od nas nalaze ovih dana. Živimo na terenu koji se naginje ka ponašanju i načinu donošenja odluka suprotnim našem zdravom razumu i kolektivnom interesu. Umesto da sarađujemo jedni sa drugima da bismo osigurali najbolje izgleda za sve, mi jurimo za kratkotrajnim prednostima nad naoko fiksnim sredstvima na osnovu kojih se možemo efikasnije takmičiti jedni sa drugima. Ukratko, umesto da se ponašamo kao ljudi, ponašamo se kao korporacije. Kada smo suočeni sa pljačkom u komšiluku, zajednica u Park sloupu prvo misli o tome kako da zaštiti svoj brend umesto svojih ljudi.

Finansijski krah možda nije kazna za naše grehe, ali je u najmanju ruku rezultat naše široko rasprostranjene opsesije finansijskom vrednošću nasuprot svim drugim vrednostima. Otuđili smo se od svega što nam je važno i postali zavisni od poslovne šeme, koja nikada nije ni imala za cilj da služi nama, ljudima. Usvajajući etos ovog spekulativnog, apstraktnog ekonomskog modela kao sopstvenog, onеспособili smo mehanizme kroz koje možemo da prepoznamo i ispravimo krah realne ekonomije koja se dešava uporedo.

Čak i sada, dok pokušavamo da se izvučemo iz finansijske zbrke uzrokovane velikim delom ovim načinom razmišljanja i ponašanjem, okrećemo se korporativnoj sferi, njenim centralnim bankama i kratkovidim metrikama da bismo merili svoj napredak. Kao da verujemo da ćemo pronaći odgovor u bujici trgovine i budućnosti na jednom od onih kablovskih TV kanala o finansijama umesto u realnom svetu. Naša realna investicija u materijal od kog se sastoji naše susedstvo i naš kvalitet života je na drugom mestu u odnosu na postavljanje pitanja u novinama, u kolumni pogrešno nazvanoj „nekretnine“, o cenama kuća sličnih našim. Posmatramo Dau Džons indeks kao da je jedini istinski pokazatelj zdravlja našeg društva, i kurs naše valute kao meru bogatstva nacije ili vrednosti nas kao ljudi.

Ovo nas zauzvrat samo udaljava od ideja o realnom svetu i aktivnosti kroz koje bismo možda i mogli da sami rekreiramo neke vrednosti. Umesto da popravljamo problem i povratimo sposobnost da stvaramo bogatstvo direktno jedni sa drugima, mi se trudimo da podržimo institucije čija je svrha da nam oduzmu tu sposobnost. Trudimo se da popravimo ekonomiju pomažući iste institucije koje su je iscrple. U najboljim godinama, korporativizam je funkcionisao tako što je izvlačio vrednost iz periferije i preusmeravao je u centar – od ljudi ka korporativnim monopolima. Danas, iako je taj izvor prosperiteta presušio, nastavljamo da kopamo dublje tražeći sredstva koja bi omogućila ovom zabludalom sistemu da i dalje funkcioniše.

Tako da, dok se naše korporacije urušavaju, noseći sa sobom i naše poslove, mi ih vadi-
mo iz problema u pokušaju da zadržimo svoje šanse za zaposlenje – znajući veoma dobro
da je njihov poslovni model neodrživ. Kako kreditni planovi banaka propadaju, mi dajemo
dozvolu trezoru da štampa više novčanica u njihovo ime, na naš trošak i trošak naše dece.
Onda možemo da pozajmimo novac od njih, sa kamatom. Ne znamo nijedan drugi način.
Pošto smo predugo predavali naše uštedevine i investicije Vol stritu, zaboravili smo kako
da investiramo u realne ljude i stvari. Više se identifikujemo sa tegobama apstraktnih kor-
poracija, nego sa ljudima od krvi i mesa. Odnosimo se prema korporacijama kao prema
uzorima i spasiocima, a prema drugim ljudima kao prema konkurentima koje treba pobe-
diti ili resursima koje treba eksploatisati.

Zaista, trenutno zaustavljena džentrifikacija Bruklina imala je mnogo toga zajedničkog sa
kolonijalnom eksploatacijom. Naravno, čitava stvar je urađena sa mnogo više obazrivosti i
takta. Džentrifikacija okruga se klonila eksplicitno rasističkih opravdanja za svoje postupke, ali
je svejedno pokazivala osnovnu nameru kolonizatora: umesto „ovlašćenih kompanija“ koje
su otkrivale i pokoravale neistražene delove sveta, hipsteri, preduzetnici i špekulanti nekret-
ninama pokoravali su nepoželjno naselje. Lokalna ekonomija – merena kao bruto proizvod
– cvetala je, ali su domoroci jednostavno postajali sluge (kasirke i dadilje) novim stanovnicima.

Kao i ekspanzija kolonijalnih carstava, ova težnja za posedovanjem kuća je podpirivana
pionirskim duhom progressa i lične slobode. Ideal o vlasništvu kuće bio je plod PR strategije
posle Drugog svetskog rata – vođe kompanija i vlada su verovala da će vlasnici kuća imati
više udela u rastućoj ekonomiji i biti odaniji vrednostima slobodnog tržišta od podstanara.
Međutim, u praksi je to dovelo do *samoobnavljajućeg ciklusa*: što se više bogatih belaca seli-
lo u enklave pripremljene za njih, to su mesta koja su napuštali postajala siromašnija, i to su
oni sve više osećali da je selidba opravdana. Dok je prvi pravi talas „preletanja belaca“ bio iz
gradova u predgrađa, skorija, kamuflirana verzija bila je iz predgrađa nazad u skupe gradove.

Naravno, ovi migranti iz više srednje klase su i sami bili mete hipotekarne industrije, čije
visprene tehnike pozajmljivanja novca oponašaju eksplotativne potencijale polisa Svetske
banke. Pozajmice od Svetske banke dobijaju se samo uz polise o „otvorenom tržištu“, koje
na kraju zadužene nacije i njihove resurse predaju u ruke udaljenim korporacijama. Bankar
koji se bavi hipotekama, takođe, rado obezbeđuje sve uslove za useljenje osobe u njen
novi dom, i onda nestaje kada kreditne stope naglo skoče, nakon što je prodao pravo na
naplatu poslednjeg i najvećeg dela kredita onom ko je ponudio najbolju cenu.

Dobrobiti za društvo su čista mitologija. Bilo da su u pitanju Bruklinci koji su ubeđeni da
promovišu multikulturalizam ili korporacije, sa namerom da svima na svetu obezbede moguć-
nost da se okoriste slobodnim tržištem, ni jedno ni drugo ne vodi ka većoj uključenosti u eks-
panziju bogatstva – čak i kada rade onako kako bi trebalo. Suprotno očekivanju većine ekono-
mista, i lokalne i globalne spekulacije samo pogoršavaju razlike u bogatstvu. Dobrostojeći ro-
ditelji šalju svoju decu u privatne škole i dozvoljavaju da državne propadaju, dok dobrostojeće
nacije izvoze svoj ekološki otpad u zemlje trećeg sveta, ili još bolje, jednostavno, za početak,
tamo drže svoje fabrike – a kod kuće zadržavaju sliku o sebi da su zeleni kao veštačka trava?

Ljudi koje poštujem – moji mentori i učitelji – kažu mi da su stvari prosto takve. Ovo je real-
ni svet odraslih – ne toliko udaljen, moramo se podsetiti, od dana kada vas je susedno pleme
moglo zbrisati sa lica zemlje – ubiti vaše ljude palicama i uzeti vaše žene. Budi zahvalan za civi-

lizovanost koja postoji, drži glavu pognutu, i pokušaj da ne razmišljaš previše o tome. Ovi ciklusi su ugrađeni u ekonomiju; na kraju, tržište će se oporaviti i stvari će se vratiti u normalu – a normala nije tako loša, zaista, ako pogledaš kako drugi ljudi žive u svetu. I ne treba ni da se osećaš toliko krivim zbog toga – na kraju krajeva, Gugl čini neke dobre stvari, a Bil Gejts daje mnogo novca deci u Africi. Nekako, ipak, za mnoge od nas to nije dovoljno. Brzo se približavamo društvenoj normi gde se mi – kao nacije, organizacije i individue – upuštamo u ponašanja koja su destruktivna i za naše i za tuđe dobro. Jedini korporativni prekršaji koje i dalje vredi kažnjavati jesu oni protiv deoničara. „Kriminalni um“ je sada definisan kao svako ko prekrši zakon zbog nečeg što nije novac. *Status quo* je sebičluk, a toksično bogati su naši novi heroji, pošto jedino oni izgledaju sposobni da se u potpunosti izoluju od posledica svojih postupaka.

Svakog dana, podešavamo nagib najbolje što možemo. Ipak, ne uspevamo da dostignemo ljude koji bismo voleli da budemo, i podležemo nagibu terena.

Dženifer je ceo život živela u istom malom gradiću u Minesoti. Ove godine, pošto joj je dijagnostifikovan lupus, počela je da kupuje lekove preko *Vol-Marta* umesto od Markusa, svog lokalnog apotekara – koji je takođe i njen sused. Njeno zdravstveno osiguranje ne pokriva troškove lekova koje su joj prepisali, i ovo je samo ekonomska neophodnost.

Zašto apotekar ne može da malo popusti susedu? On se trudi, ali njegova cena je jedva za dlaku veća od veleprodajne. On je upravo podigao kredit i založio svoj posao da bi mogao da plaća troškove i uvećanu kiriju. Naselje u centru grada u kome se nalazi obeleženo je za obnovu, i jedino korporativne franšize imaju dovoljno duboke džepove da plate zakup lokala. Zvučalo je kao dobra ideja kada ju je Markus podržao na javnom saslušanju – ali opis u brošuri koju je investitor pripremio (sve sa delom o tome kako se efektivnije takmičiti sa velikim tržišnim centrima kao što je *Volmart*) nije se podudaraao sa stvarnošću.

Markusov stanodavac nema mnogo izbora kada se radi o ovome. On je uradio skupo renoviranje da bi se povinovao novom zakonu o izgradnji u centru grada, i mora da povрати uloženi novac od onih koji iznajmljuju lokale od njega. Podigao je i hipoteku, koja treba da se izmeni za nekoliko meseci. Ukoliko on ne bude ubirao više kirije, neće moći da plaća hipoteku.

Dženifer je prestala da ide na roditeljske sastanke zato što ju je sramota da vidi Markusa. Kako njihovo prijateljstvo polako jenjava, jenjava i njena krivica zbog toga što je imala udela u tome što je on izgubio posao.

Na drugoj strani države u Nju Džersiju, Karla, telefonski saradnik za jednu od najvećih zdravstvenih osiguravajućih kuća u Americi, razgovara sa ljudima kao što je Dženifer svakog dana. Karlina plata i mesečni bonus zavise od broja uspešno odvrćenih potraživanja klijenata. Bez pribegavanja prevari, Karla treba da obeshrabri lažna potraživanja osiguranja tako što će učiniti da sva potraživanja budu komplikovana i teško ostvariva. Tako joj je nadređeni objasnio kada je otvoreno pitala da li ona treba da namerno obmanjuje mušterije. Ona se loše oseća zbog toga, ali Karla je trenutno jedina koja donosi platu kući, pošto je njen suprug, inače izvođač radova, izgubio mnogo posla usled zaustavljenog tržišta nekretnina. Ali na kraju krajeva, ona i sprečava prevare. Kako Karla spava noću znajući da je provela dan ubeđujući ljude da plate za usluge koje su im zapravo pokrivene osiguranjem? Nakon što je videla reklamu na TV-u prešla je sa „ambijena“ na „lunestu“.

Jedan od tipova koji su radili na toj reklamnoj kampanji, moj bivši kolega, specijalizovao se za reklamiranje zdravstvene industrije, zato što devedesetih niko nije zapošljavao u obla-

sti zaštite životne sredine. Osim toga, rekao mi je u polušali, „reklamiranje zdravstva barem zadužuje potrošača da se sâm brine o sopstvenom zdravlju“. On je rastrzan povodom reklamiranja lekova na TV-u, pošto vrlo dobro zna da takve reklame ohrabruju pacijente da pritiskaju doktore da im prepisu lekove, čak i kada se to protivi njihovom stručnom mišljenju. Ipak, Tom nadoknađuje to što kompromituje svoje vrednosti na poslu time što ih čvrsto zastupa kod kuće. Reciklira papir, staklo, metal, odveo je decu da gledaju *Neprijatnu istinu*, čak ima i komposter za kućni otpad u dvorištu. Prošle godine je konačno pokleknuo i kupio SUV. Zašto? „Svi drugi na auto-putu ih voze“, objasnio mi je. „To je oružana automobilska trka.“ Da je zadržao svog sivika, ugrožavao bi ih sve. „Jesi ti video kako ti ljudi voze? Plašim se sa svojom porodicu.“ Kao pokajanje, barem dok nisu skočile cene goriva, počeo je da kupuje nekoliko „protivteža emisiji ugljen-dioksida“ – način na koji se donira novac kompanijama za zaštitu životne sredine kao kompenzacija za sopstvenu emisiju ugljen-dioksida.

Pokušavajući na sličan način da uspostavi ravnotežu, samoopredeljeni „holistički“ roditelj na Menhetnu odlučuje da poštedi svog sina rizika, koji ona povezuje sa vakcinama za prevenciju dečjih bolesti. „Mi još uvek ne znamo šta je u njima“, kaže ona, „i ako su svi drugi vakcinisani, onda on svakako neće dobiti nijednu od tih bolesti.“ Ona razume da vakcine koje su obavezne za upis u školu zapravo imaju za cilj da spreče epidemije; one su više za zdravlje „krda“ nego pojedinačnog deteta. Ona takođe veruje u to da je obavezna vakcinacija više rezultat lobiranja farmaceutske industrije nego opsežnih medicinskih istraživanja. Kako bi ispunila uslove za „filozofsko izuzeće“ od države, uspela je da izvuče pismo od svog rabina. U međuvremenu, kao nepriznati *quid pro quo*, uvela je telefonsku liniju na rabinovo ime u podrumu sopstvene kuće; on koristi taj račun kako bi falsifikovao boravišna dokumenta i poslao svoje sinove u dobro rangiranu državnu osnovnu školu u njenom bogatom okrugu, umesto u školu koju pohađa 90% učenika iz manjinskih zajednica u njegovom okrugu. Makar može da kaže da ih je zadržao u „državnom sistemu“.

Pošto nije mogao da obezbedi legalan niti ilegalan premeštaj iz jedne zone u drugu, jedan moj prijatelj sa koledža, koji je sada u školskoj administraciji u Brajtonu u Engleskoj, upravo je doneo ono što on zove „najtežom odlukom svog života“ – da pošalje svoju decu u privatnu katoličku školu. On nema neku naročitu želju da njegova deca budu indoktrinirana u katoličanstvo, ali je to jedina alternativa državnoj školi u stanju raspada, jedinju koju može da priušti. On zna da njegovo povlačenje iz državnog obrazovanja samo odstranjuje još troje „dobre dece“ i jednog potencijalno aktivnog roditelja iz sistema, ali ne želi da njegova deca budu „žrtvovana na oltaru“ njegovih dobrih namera.

Tako da ovo nije samo slučaj modernih, hiperdžentriifikovanih Bruklinaca koji su potpali pod marketinšku filozofiju, već ljudi iz svih slojeva društva koji donose odluke protivne zdravom razumu, zato što veruju da je to zaista jedini razuman način ponašanja u datim okolnostima. Kao da se i sâm svet nakrivio, i gura nas ka samoživim, kratkotrajnim odlukama, donesenim više u skladu sa ponašanjem deoničara u korporacijama nego članova društva. Što više odluka donosimo na ovaj način, to više doprinosimo uslovima koji su nas doveli do ovog užasno nakrivljenog terena. U krugu dehumanizacije i samoobmane, donosimo previše odluka koje najradije ne bismo doneli, da je situacija drugačija.

Ali nije. Ovi izbori se ne dešavaju u realnom svetu. Oni su lažni izbori u veštačkom okruženju – u kome je naše donošenje odluka iznuđeno kao i kod osobe koju pljačkaju. Samo

što smo mi zaboravili da su naši izbori načinjeni pod mukotrpnom kreiranom prinudom. Mi mislimo da su stvari prosto takve. Cena poslovanja.

Otkad je život određen ovim aksiomom?

Nesumnjivo, ali naizgled neobjašnjivo, moramo da radimo u svetu gde se logika tržišta uvukla u svaki aspekt našeg života. Od erekcije do začeca, od polaska u školu do pronalazjenja supruga, javljaju se proizvodi i profesionalci spremni da uskoče tamo gde su nas porodica i zajednica izneverile. Reklame nas nagovaraju da mislimo o sebi i brinemo se za sebe, ali da to radimo birajući korporaciju kroz koju ćemo sprovoditi svoju autonomiju.

Ponekad izgleda kao da nema dovoljno vazduha u prostoriji – kao da postoji korporativna agenda koja vodi svu ljudsku aktivnost. Večera sa prijateljima se začas može neprijetno pretvoriti u promovisanje akcija neke kompanije, poslovno umrežavanje ili neplaniranu konsultaciju – mogu li da Vam postavim nekoliko pitanja? Da li sam zbog ovoga zapravo pozvan? Kroz sponzorisanu usmene preporuke poznate kao „buzz marketing“, naše privatne društvene interakcije postale su prilike za promociju, kroz koje brendovi teže da postanu kultovi, a religije teže da postanu brendovi.

U pitanju je nešto mnogo dublje od otvaranja drugog *Starbaksa* u glavnoj ulici nekog mesta i radio reklama za *Mekdonalds* koje se čuju preko nekadašnjih zvučnika za slučaj opasnosti u autobusima državnih škola. Ne radi se o tome koliko ranije božićne reklame počinju da se emituju svake godine, koliko ljudi je pregaženo na rasprodajama za Crni petak, ili reportažama koje za sudbinu čitave ekonomije krive potrošače i sporiju prazničnu kupovinu. Problem je više u tome što smo sve manje u stanju da vidimo razliku između reklama i sadržaja. Kao da su obe napravljene da bude tako. Zamutila se granica između fikcije i stvarnosti, prijatelja i prodavca, zajednice i tržnog centra. Da li su to bile vesti, rijaliti program ili sponzorisani prilog?

Ovo osnovno zamučivanje granice između stvarnog života i njegovog tržišnog pandana nije samo pitanje estetike, koliko god da ne volimo tržne centre i supermarkete. U pitanju je više konstantan osećaj da je nešto pošlo po zlu – nešto još više suštinski pogrešno od kreditne krize i njenih posledica – a mi smo ipak previše uronjeni u to da bismo ga uočili ili bilo šta učinili po tom pitanju. Mi smo duboko zaglibili u sistem koji se nikome ne sviđa, niko se ne seća da ga je tražio, i niko ne može da ga izbegne. Jednostavno je tako. I dok počinje da se urušava oko nas, mi se trudimo da ga održimo po svaku cenu, toliko smo nesposobni da zamislimo alternativu. Onog trenutka kada se čini da možemo da shvatimo šta se događa oko nas ili kako je do toga došlo, ovaj uvid nestaje, udavljen mnogo hitnijim zahtevima svega i svih za našom pažnjom. Šta su to upravo rekli? Šta to znači za moj penzioni račun? Čekaj – vibrira mi telefon.

Može li hermetički zatvoren sprat sa brzom hranom u tržnom centru u kom trenutno obitavamo da se održi iznutra? Možda ne u celosti – ali njegov razvoj može biti opisan i njegove posledice se mogu raščlaniti i razumeti.

Kao što smo se nekada razvili iz podanika u građane, sada degradiramo iz građana u potrošače. Naše zajednice su svedene na grupe ljudi istih interesovanja, i svaki trag građanskog angažovanja ili dobre volje suseda zamenjen je samointeresnim ciljevima koje su za nas stvorile korporacije i njihove marketinške firme. Zamenili smo istinsko učestvovanje za mit o potrošačkom izboru, ili, što je još patetičnije, za prava deoničara.

Zbog toga je postalo moderno, katarzično, i do izvesne mere korisno za branioc civilnog društva da protestuju protiv korporacija koje kao da su pokorile našu civilizaciju. Kako

nam pokazuju zapaljive nove knjige i dokumentarci o zločinima koje čine korporacije, korporacija je sama po sebi sociopatski entitet, stvoren kako bi stvarao bogatstvo i proširivao svoj domet po svaku cenu. Korporacija nema nikakve koristi od etike, osim za potencijalni uticaj na odnose sa javnošću i imidž brenda. U stvari, kako mnogi levičari koji se zalažu za zaštitu životne sredine i radničku klasu vole da ističu, menadžeri u korporacijama mogu biti tuženi ako preduzmu bilo kakvu akciju, koliko god etička ona bila, ukoliko ugrožava njihovu krajnju povereničku odgovornost ceni deonica.

Kako korporacije uspostavljaju sve veću kontrolu nad našom ekonomijom, vladom, i kulturom, potpuno je prirodno da ih krivimo za to što se osećamo bespomoćnim povodom pravca kojim se kreću naše privatne i kolektivne sudbine. Istovremeno je prelako i potpuno beskorisno okrivljavati korporacije ili beskrupulozne kapitaliste na njihovom čelu – čak ni izvršne direktore u lisicama koji krase naslovne strane poslovnog segmenta u novinama. Čak ni bankare koji se bave hipotekama, kreditnim karticama, ili Sistem saveznih rezervi Sjedinjenih Američkih Država. Ovakvo stanje stvari nije u potpunosti isplanirala elitna grupa bankara i biznismena na poslednjem spratu neke staklene zgrade, koliko god bi svi voleli da misle da je tako – uključujući i njih. Dok im je sigurno rast korporacija i nadmoć korporativne aktivnosti dozvolila da se uvuku u gotovo svaki aspekt naše svesti i naših aktivnosti, ovi entiteti ne snose svu odgovornost za nepriliku u kojoj smo se našli.

Zapravo, u pitanju je sam korporativizam: logika koju smo internalizovali u sopstveno biće, sočivo kroz koje gledamo svet oko sebe, i etos kojim opravdavamo svoje ponašanje. Što čini stvari još gorim, prihvatamo njegovu dominaciju nad nama kao već postojeće stanje – kao datu okolnost ljudskog stanja. Jednostavno *jest*e tako.

Ali nije.

Korporativizam se nije prirodno razvio. Teren na kome živimo – operativni sistem u kom sada pokrećemo svoj društveni softver – izmislili su ljudi, prodali su nam ga kao bolji način života, podržan mitovima, kom je na kraju dozvoljeno da se razvije u samoodrživu realnost. To je mapa koja je zamenila teritoriju.

Njegovi osnovni zakoni su pušteni u rad još u vreme renesanse; ubrzan je u industrijskom dobu; a nama ga je prodala odlučna generacija korporativnih predstavnika koji su verovali da imaju na umu naše interese, kao bolji način života, i koji su na kraju uspeli da ostvare svoj san i da kontrolišu masu odozgo. Mi smo se povinovali ideologiji koja ima iste intelektualne temelje i pretpostavke o ljudskoj prirodi kao – ako se usuđujemo to da kažemo – fašizam s polovine 20. veka. S obzirom na to da je ta reč pogrešno primenjivana na sve, od policajaca do komunista, možda je najbolje da se suzdržimo od pribegavanja nečemu što je postalo odlika jeftine polemike. Ali u ovom slučaju je tačna, i to što danas moramo da obigravamo oko reči na „f“ sasvim bi se sigurno svidelo Gebelsu.

Trenutna situacija naročito podseća na kapitalizam u Musolinijevoj Italiji. Obe dele zajedničko intelektualno nasleđe (u razočaranim progresivnim ljudima koji su hteli da uredi društvo na naučnom razumevanju ljudske prirode), ista politička savezništva (saradnja između države i korporativnog sektora) i neke od tehnika za osiguravanje saglasnosti (kroz odnose sa javnošću i propagandu). Pre svega, ona sa fašizmom deli istu duboku sumnju prema slobodnim ljudima.

I kao sa svakim apsolutističkim narativom, skretanje pažnje na inherentnu nepravdu i destruktivnost sistema razume se kao pokušaj da se potkopa naša kolektivna dobrobit. Uzbunjivač je gori od kvariigre, on je narodni neprijatelj.

Za razliku od fašističkih diktatura u Evropi, ovakvo stanje stvari je nastupilo bez krvoprolića – makar na domaćem tlu. Zaista, prava lekcija 20. veka jeste da će bitka za potpunu kontrolu društva biti vođena i dobijena ne kroz rat i neskrivenu represiju, već kroz kulturu i trgovinu. Današnji sistem kontrole ne zavisi od očinskog diktatora ili nacionalističke ideologije, već od društva koje je pažljivo kultivisano da prepozna korporaciju i njenu logiku kao centralnu za sopstvenu dobrobit, vrednost i sâm identitet.

Iz ovog razloga ne treba više da se plašimo Velikog brata – koliko god korporativni lobisti i dalje pokušavali da ocrne sve što ima veze sa vladom, osim finansijske pomoći koju korporacije dobijaju od države da bi se spasili od bankrota. Naravno, demokratija je možda postala staromodni artefakt nekog prethodnog doba, ali šta je zauzelo njeno mesto? Ako izuzmemo obustavu *habeas corpus*-a, prismostru građana, i povremeno sprečavanje glasanja na izborima, ovaj haos nije krivica određene administracije ili političke stranke, već kulture, ekonomije i sistema verovanja koji postavlja prioritete tržišta iznad samog života. To nije krivica vlade ili korporacije, medijske industrije ili šou biznisa, već spajanje svih ovih jedinki u jedinstveni, visoko centralizovani autoritet, koji ima moć da ispisuje zakone, da izdaje novac i da se širi u naš svet.

Onda, u poslednjoj ciničnoj predaji logici korporativizma, mi zauzimamo stav i ponašanje korporacija u nadi da ćemo povratiti sopstvenu izgubljenju delatnost i bezbednost. Ali sredstva kojim dobijamo pristup na ovaj način su uvek samo maloprodajne kopije pravih. Umesto da postanemo pravi zemljoposjednici, postajemo posednici hipoteka. Umesto da vodimo korporativnu delatnost, postajemo deoničari. Umesto da oblikujemo javni diskurs, mi plaćamo da bismo blogovali. Ne možemo se takmičiti sa korporacijama na terenu koji je stvoren za njihovu dobrobit.

Ovo je teren korporativizma: svet kojim ne samo što dominiraju korporacije, već ga i naseljavaju ljudi koji su internalizovali korporativne vrednosti kao svoje. I čak i sada kada izgleda kao da korporacijama opada moć, vuku nas sa sobom: mi kao da smo potpuno nesposobni da se izvučemo iz *njihovog* propadanja.

Moramo da shvatimo kako se ovo dogodilo – kako smo došli do toga da živimo za poslovnu šemu i u njoj. Moramo da ispričamo priču o tome kako je i sâm život postao korporativizovan, i da prokljuvimo šta – ako išta – može da se uradi povodom toga.

Premda ćemo sigurno naći neke likove da okrivimo za jednu ili drugu stvar, većina kreatora korporativizma odavno su napustili objekat – i oni su čak delovali imajući na umu samo sopstvene kratkotrajne profite. Naš cilj bi umesto toga trebalo da bude razumevanje procesa koji nas je diskonektovao od realnog sveta, i zašto i dalje ostajemo diskonektovani od njega. Ovo nam je najbolja šansa da povratimo neki odnos sa čvrstim tlom. Kao žrtve nekog kulta, manje dobijamo ako krivimo one koji su nas zaveli, nego ako razumemo sopstveno učešće u izgradnji i održavanju korporativističkog društva. Tek tada možemo početi da ga demontiramo i menjamo nečim što je održivo i bolje za život.

(S engleskog prevela **Ivana Bulji**)